

Кирилюк В. В.
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ: СУТНІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

В статті розглядаються питання, пов'язані з професійною діяльністю та готовністю до професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників. Особливу увагу приділено визначенню таких понять, як “діяльність” і “професійна діяльність”, “готовність” та “готовність до професійної діяльності”.

Ключові слова: діяльність, професійна діяльність, готовність, готовність до професійної діяльності.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства зростає потреба в кваліфікованих фахівцях з високим рівнем освіти та готовності до своєї професійної діяльності. В контексті цієї статті ми розглядатимемо питання готовності до професійної діяльності саме майбутніх офіцерів-прикордонників. Вони повинні володіти не лише високим рівнем знань, але й бути “обличчям” своєї держави. Тому наше основне завдання – підготувати майбутніх офіцерів-прикордонників, які володіють ґрунтовними знаннями, мають досконалі професійні уміння, професійну самосвідомість та володіють навичками самовдосконалення. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості.

Метою статті є розкриття сутності понять “діяльність” і “професійна діяльність”, “готовність” та “готовність до професійної діяльності” та визначення характеру їх взаємозв'язку.

Вивчення питання готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників потребує визначення таких понять як “діяльність” і “професійна діяльність”, “готовність” та “готовність до професійної діяльності”.

Дослідники проблем діяльності К. Альбуханова-Славська [1], А. Асмолов [2], М. Дяченко, Л. Кандилович [8], О. Леонтьєв [18], С. Рубінштейн [21], Г. Суходольський [24] вважають поняття “діяльність” одним з фундаментальних в психології.

Проведений аналіз робіт, присвячених питанню діяльності та її характеристик, показує єдність поглядів різних вчених-науковців.

Так, про діяльність як специфічний різновид активності говорять В. Андросюк, Л. Казміренко, Я. Кондратьєв [11]. Автори зазначають, що діяльність – це вища, притаманна лише людині форма активності, у

процесі якої досягається усвідомлена мета, що виникла в результаті певної потреби. Діяльність породжується потребою як джерелом активності та керується усвідомленою метою, яка є регулятором активності. На їх думку діяльність характеризується спрямованістю; наявністю специфічних цілей; особливостями об'єктів діяльності; конкретними методами і засобами досягнення мети; наявністю специфічних умов діяльності.

У педагогічному словнику Г. Каджаспірової знаходимо таке визначення терміну “діяльність” – форма психічної активності суб'єкта, що направлена на пізнання і перетворення світу та самої людини. Діяльність здійснюється за схемою: суб'єкт – об'єкт, де суб'єкт – це активне начало, а об'єкт – те, на що направлена активність. Діяльність складається з більш дрібних одиниць – дій. Кожній дії відповідає своя ціль і задача. Структурні компоненти діяльності – мета, мотив, способи, умови, результат [14].

За Б. Казаком, А. Ушатіковим [11] діяльність – це динамічна система взаємовідносин суб'єкта зі світом, в процесі якого відбуваються виникнення і втілення в об'єкті психічного образу, реалізація опосередкованих відносин суб'єкта в предметній діяльності.

Основним видом діяльності людини, зазначає Є. Клімов [13], є соціально обумовлена, усвідомлена, цілеспрямована праця, головні характеристики якої властиві і професійній (предметній) діяльності.

В рамках нашого дослідження привертає увагу *професійна діяльність*, так як усі головні закономірності психічного життя особистості знаходяться в сфері трудової його діяльності. К. Абульхановою-Славською [1], О. Леонтьєвим [18], С. Рубінштейном [21] та іншими науковцями розроблені концепції професійної діяльності, в яких підкреслюється творча роль людини, яка перетворює не тільки предметну сферу, але й саму себе. Беручи участь спочатку в навчально-професійній, а потім і в професійній діяльності, людина не тільки здобуває адекватні уявлення про свою професію і про власні можливості, але й активно розвиває їх. Формуючись як суб'єкт професійної діяльності і формуючи ставлення до себе як до діяча, вона розвивається як особистість.

Е. Зеєр [9] професійну діяльність трактує як соціально значущу діяльність, виконання якої потребує спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно обумовлених якостей особистості. Він відзначає, що залежно від змісту праці розрізняють різні види професійної діяльності. Співвідношення цих видів з вимогами, що пред'являються до людини, утворюють професії.

І. Бех [3] визначає професійну діяльність як головний засіб побудови власного життєвого шляху. При цьому він приходиться до висновку, що лише за умови інтеграції системи ціннісних уявлень культури у смисловий

простір професіонала професійна діяльність стане відображенням зрілої особистості, джерелом і формою проживання життєвих цілей і цінностей. І, виходячи з цього, зазначає, що зміцнення і підтримка прагнення реалізувати себе у професійній діяльності мусять виступити основним завданням професійної освіти.

П. Якобсон [26] в ході аналізу професійної діяльності вказує на її полімотивованість: ... і у виборі відповідної трудової діяльності, і в характері її виконання виявляється комплекс мотивів – тут відіграє роль і майбутня перспектива (благополуччя своє і близьких), і соціальне визнання, пов'язане з діяльністю (професія, яка викликає повагу до себе), і громадянські мотиви”.

Отже, проаналізувавши низку наукової літератури, ми прийшли до висновку, що для нашого дослідження професійна діяльність – це соціально значуща, усвідомлена, цілеспрямована діяльність офіцерів-прикордонників, виконання якої вимагає наявності спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно обумовлених якостей особистості.

Готовність до професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників розглядаємо, як характеристику його потенційного стану відносно його професійної діяльності. В цілому, готовність до дії трактується, як стан мобілізації усіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання професійних дій. Під готовністю розуміють озброєність людини необхідними для успішного виконання дій знаннями, вміннями та навичками; нагальну реалізацію програми дій у відповідь на появу визначеного сигналу [17].

Зміст поняття “*готовність*” психологи та педагоги розглядають як: єдність трьох компонентів (когнітивного, емоційного, пов'язаного з поведінкою) (Д. Катц, М. Смит [27]); сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості (Ю. М. Кулюткин [17]); передумову цілеспрямованої діяльності, її реалізації, стійкості та ефективності (К. М. Дурай-Новакова, М. І. Д'яченко [6]); новоутворення (Л. С. Виготський [4]); психічний стан (А. Й. Капська, А. Г. Мороз, В. О. Сластьонін [12; 20; 23]). Проте наведені погляди не суперечать один одному, а доповнюють, розкриваючи різні аспекти складного поняття. Слід зазначити, що всі автори розглядають готовність як передумову успішної професійної діяльності людини.

У педагогіці й психології існує велика кількість дефініцій цього поняття. Готовність – це: настанова, аттїтюд, очікування, намір, феномен, явище, властивість, пильність тощо. Ми поділяємо думку А. Ф. Линенко, яка розглядає готовність як цілісне стійке утворення, що мобілізує особистість на включення до діяльності. На думку дослідника, готовність не є

вродженою, а виникає в результаті певного досвіду людини, заснованого на формуванні його позитивного ставлення до означеної діяльності, усвідомленні мотивів і потреби в ній, об'єктивації її предмета та способів взаємодії з ним [19].

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття готовність до виконання діяльності вживається в різних значеннях. Готовність визначається як наявність здібностей (С. Рубінштейн; Н. Левітов, Б. Ананьєв), якість особистості (К. Платонов), психологічний стан, суттєва ознака установи (Д. Унадзе; І. Блажава), психологічна умова успішності виконання діяльності (І. Ладанов), цілісне явище, скріплене переконаннями, морально-вольовими якостями особистості, способами поведінки, знаннями про професію та практичними вміннями та навичками (Р. Романенко, В. Серіков).

Педагогічний словник Г. М. Коджаспирової дає таке визначення терміну "готовності до діяльності" – це складна динамічна система, що містить інтелектуальні, емоційні, вольові, мотиваційні сторони психіки. Формою готовності багато дослідників вважають установку. Д. І. Узнадзе вважав, що установку як готовність до діяльності слід розглядати не як психологічний феномен, а як стан цілого цілісного суб'єкта. Готовність до діяльності також включає усвідомлені та неусвідомлені установки, моделі вірогідної поведінки, визначення оптимальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей щодо майбутніх труднощів і необхідністю досягнення певного результату [14].

А. Ухомський класифікує готовність як стан "оперативного спокою" перед його переходом до "термінової дії". Д. Узнадзе визначає готовність як специфічний стан, в основу якого покладено установку особистості до виконання певної діяльності, спрямованої на задоволення її актуальної потреби. На думку вченого, утворення психологічних установок відбувається в процесі здатності індивіда відбивати в свідомості вплив зовнішніх умов.

Цей підхід простежується також у дослідженнях Л. Єгупова та А. Філатова, які розглядають установку як готовність психофізичних сил особистості до виконання певних дій.

Інший підхід трактує готовність як складне багаторівневе утворення, динамічну систему з пізнавальними, вольовими, мотиваційними та емоційними характеристиками (В. Крутецький; Є. Козлов; М. Д'яченко, Л. Кандибович та ін.). М. Д'яченко, Л. Кандибович [7] характеризують готовність і як стан і як інтегративну якість особистості. Дослідники стверджують, що стан готовності є "настроєм" – пристосуванням можливостей особистості для успішних дій у певний момент.

Аналогічного погляду дотримується Л. Разборова. За її трактуванням, готовність – це складне особистісне утворення, стан, який є обумовлений психологічними особливостями особистості, що забезпечує ефективність професійної діяльності.

В. Крутецький [16] розглядає готовність як синтез якостей особистості, які визначають її придатність до діяльності.

Більшістю дослідників готовність особистості до певного виду діяльності розглядається в єдності трьох складових її компонентів: змістового, процесуального та мотиваційно-цільового (В.Серіков; О. Дмитреєва та ін.). До того ж до останнього компоненту готовності входять особистісні якості, які визначають спрямованість майбутньої діяльності та забезпечують її дієвість та інтенсивність на основі функціонування механізмів волі.

За визначенням К. Дурай-Новакової [6], професійна готовність є не лише результатом, але й метою професійної підготовки, початковою та основною умовою ефективної реалізації можливостей кожної особистості. До складу готовності входять також комплекс професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, а також певний досвід їх застосування на практиці.

У змістовний компонент готовності В. Сластьонін [22] включає “професійну компетентність спеціаліста”. До показників готовності він відносить здатність ідентифікувати себе з іншими; психологічний стан, що відображає динамізм особистості, багатство її внутрішньої енергії, ініціативність, волю, винахідливість, емоційну стійкість, яка забезпечує витримку; професійно-педагогічне мислення, що дає змогу проникати в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати науково обґрунтовані пояснення успіхів та невдач, а також передбачати результати роботи.

О. Дмитреєва [5] у готовності молодих спеціалістів до професійної діяльності виділяє комунікативну компетентність. До якої входять динамічність і адекватність встановлення контакту, подолання боязні спілкування з аудиторією, організацію спілкування як співробітництва та розвиток мовленнєвих форм спілкування.

Л. Кондрашова [15] зазначає, що основою професійної готовності є морально-психологічна готовність, яка становить складні особистісні утворення, що забезпечують ефективність роботи.

Особливої уваги заслуговує дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Зеєра [10]. Вчений готовність, як складне особистісне утворення, розглядає відносно його двох рівнів. На першому готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність,

підготовленість до професійної діяльності.

Висновки. Отже, аналіз підходів до визначення феномену професійної готовності виявляє їх спільність, як виражається в тому, що всі дослідники розглядають її як складне цілісне утворення; динамічне явище; систему, яку детермінують внутрішні та зовнішні фактори і яка має свою структуру.

На нашу думку, готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності – це, по-перше, засвоєні курсантами знання та професійні вміння, як предметні, так і соціально-психологічні; по-друге, це формування таких установок та якостей особистості, які забезпечують можливість майбутнім офіцерам-прикордонникам свідомо і добросовісно, зі знанням справи виконувати свої професійні обов'язки.

Іншими словами, готовність до професійної діяльності – це рівень сформованості в майбутніх офіцерах-прикордонниках певної кількості компетенцій під час навчання у вузі разом з готовністю їх активізувати в майбутній професійній діяльності.

Використана література:

1. Альбуханова-Славская К. А. Деятельность и психология / К. А. Альбуханова-Славская. – М. : рус. яз. – Наука, 1980. – 336 с.
2. Асмолов А. Г. Основные принципы психологического анализа в теории деятельности / А. Г. Асмолов // Вопросы психологии. – 1982. – № 2. – С. 14-27.
3. Бех І. Д. Модель професіонала у контексті сучасної соціокультурної ситуації / І. Д. Бех // Управління соціальними системами. Теорія і практика. – 2001. – № 3. – С. 57-62.
4. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
5. Дмитриева О. Б. Формирование психологической готовности молодых специалистов к профессиональной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1997. – 18 с.
6. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности к деятельности : дис. ... д-ра пед. наук. М., 1983. – 356 с. ; Дьяченко М. И. Кандыбович Л. А. Психология проблемы готовности к деятельности. – Минск : Изд-во Беларус. ун-та, 1976. – 175 с.
7. Дьяченко М. И. Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск : Изд-во БГУ, 1978. – 175 с.
8. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учебное пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – [2-е изд., перераб., доп.]. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
9. Зеер Э., Симанюк Э. Компетентносный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23-30.
10. Казак Б. Б. Профессинальная психологическая подготовка персонала исправительных учреждений : учеб. пособие / Б. Б. Казак, А. И. Ушатиков. – [2-е изд., испр.] – Рязань : Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2006. – 147 с.
11. Капская А. Й. Формирование готовности студентов педвуза к исполнительской речевой деятельности в системе профессиональной подготовки : автореф. дис. д-ра. пед. наук. – К., 1989. – 36 с.
12. Климов Е. А. Человек как субъект труда и проблемы психологии / Е. А. Климов // Вопросы психологии. – 1984. – № 4. – С. 12-18.
13. Кондрашова Л. В. Високим інтелектомі майстерністю // Рідна школа. – 1993. – № 11-12. – С. 57-58.

14. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии. – М. : Просвещение, 1972. – 255 с.
15. Кулюткин Ю. Н. Психология обучения взрослых. – М. : Просвещение, 1985. – 128 с.
16. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
17. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 1996 – 412 с.
18. Мороз А. Г. Профессиональная адаптация выпускника педагогического вуза) : дис. ... д-ра . пед. наук. – К., 1983. – 430 с.
19. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1989. – Т. 2. – 343 с.
20. Слостенин В. А. и др. Педагогика : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Изд. центр “Академия”, 2002. – 576 с.
21. Слостенин В. А. Профессиональная готовность учителя в воспитательной работе: содержание, структура, функционирование. – В кн. : Профессиональная подготовка учителя в системе высшего образования. – М. : Из-во Моск. пед. ин-та им. В. И. Ленина, 1982. – С. 14.
22. Суходольский И. В. Основы психологической теории деятельности / И. В. Суходольский. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 168 с.
23. Юридична психологія : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 1999. – 352 с.
24. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации человека / П. М. Якобсон. – М., 1969. – 271 с.
25. Kartz D. The Functual Approach to the Study of the Attitudes. – Public Opinion Quarterly, 1980. – Vol. 24. – P. 163-204 ; Smith M. B. Attitude Change / International Encyclopedia of the Social Sciences / Ed: by D. L. Siles, Cruwell, 1968. – P. 26.

КИРИЛЮК В. В. Профессиональная деятельность и готовность к профессиональной деятельности будущих офицеров-пограничников: сущность и взаимосвязь

В статье рассматриваются вопросы, связанные с профессиональной деятельностью и готовностью к профессиональной деятельности будущих офицеров-пограничников. Особенное внимание уделяется таким понятиям, как “деятельность” и “профессиональная деятельность”, “готовность” и “готовность к профессиональной деятельности”.

Ключевые слова: *деятельность, профессиональная деятельность, готовность, готовность к профессиональной деятельности.*

KYRYLIUK V. V. Professional Activity and Readiness to Professional Activity of the Future Border Guards: Essence and Relationship

The article deals with the problems of professional activity and readiness to professional activity of the future border guards. Special attention has been paid to the following notions: “activity”, “professional activity”, “readiness”, “readiness to professional activity”.

Keywords: *activity, professional activity, readiness, readiness to professional activity.*